Lausunto
5.4.2022

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
Eduskunta

O 31/2022 vp ukrainalaisten pakolaisten työluvat ja työllistyminen Suomessa

Tilanne Laitilassa

Laitila on n. 8500 asukkaan elinvoimainen maaseutukaupunki Varsinais-Suomessa. Kaupungissa on runsaasti valmistavan teollisuuden yrityksiä sekä merkittävästi maatalouden toimijoita. Laitilassa on ennestään merkittävä ukrainalaisvähemmistö. Viimeisimmän tilaston mukaan kaupungissa asui 114 ukrainaa äidinkielenään puhuvaa henkilöä. Lisäksi vuosittain ukrainasta saapuu sadoittain kausityöntekijöitä maa- ja marjatiloille.

Ukrainan pakolaisia on saapunut Laitilaan kaupungin keräämien tietojen perusteella 312 henkilöä. Näistä 137 on asutettu kaupungin vuokra-asuntoihin maksutta. Loput tulleista majoittuvat yksityismajoituksessa sukulaisten, tuttavien tai työnantajien tiloissa. Osa yksityismajoituksessa olevista henkilöistä majoittuu kausityöntekijöille tarkoitetuissa majoitustiloissa, joten tilanteen jatkuessa ensi syksyyn on odotettavissa merkittävä määrä talviasuttavan asunnon tarvitsijoita. Määrät perustuvat kaupungin omiin tietoihin ja tilannekuvan luomista on vaikeuttanut huomattavasti tietojen saannin puute esimerkiksi tilapäistä suojelua hakeneista henkilöistä valtion viranomaisilta.

Tulijoista merkittävä osa on lapsia. Perusopetusikäisiä valmistavaan opetukseen ilmoittautuneita Laitilassa on tällä hetkellä 70 lasta ja varhaiskasvatukseen 27. Oppilasmäärän kasvuna tämä tarkoittaa n. 10 prosentin nousua kaupungin perusopetuksen oppilasmäärään.

Kaupunki on aloittanut neuvottelut Maahanmuuttoviraston kanssa normaalisti vastaanottokeskusten vastuulle kuuluvien vastaanottopalveluiden järjestämisestä mahdollisesti kaupungin toimesta. Toistaiseksi kaupunki on kuitenkin vastannut oma-aloitteisesti ja itse asuttamisen kustannuksista ja muista täydentävistä palveluista pakolaisille (mm. bussikuljetuksia poliisiasemalle sekä maksusitoumuksia ruokakauppaan).

Tilapäisen suojelun prosessi

Tilapäisen suojelun direktiivi ja sen nopea kansallinen käyttöönotto oli merkittävä ja tärkeä tapa sujuvoittaa ukrainalaisten pakolaisten maahantuloa ja parantaa heidän asemaansa mm. oikeudella työntekoon.

Rekisteröitymisessä tilapäisen suojelun hakijaksi on kuitenkin ollut suuria ongelmia. Monet Laitilaan saapuneet pakolaiset ovat joutuneet jonottamaan rekisteröitymistä usean päivän ajan Raision poliisilaitoksella. He ovat kulkeneet n. 60 kilometrin matkan aikaisin päivittäin vain jonottaakseen turhaan päivän ja palatakseen seuraavana päivänä uudestaan. Tilanne on mahdollisesti helpottanut hieman tulijoiden määrän tasaannuttua, mutta kaikkiaan tällainen ihmisten ajeluttamien päivien ajan kymmeniä kilometrejä ei ole ollut kohtuullista.

Tilapäisen suojelun hakemusten käsittelyajat ovat kohtuuttoman pitkiä. Käsittelyajat kestävät viikkoja ja tiedossamme on tapauksia, joissa ihminen olisi valmis aloittamaan työt ja työpaikka olisi tiedossa, mutta vielä kolmen viikon odotuksenkaan jälkeen hakemusta ei ole käsitelty. Tällaisissa tapauksissa direktiivin tarkoittaman kevyt ja nopea prosessi sekä oikeus työntekoon eivät ole todellisuutta.

Hakemusten käsittelyn hitaus näkyy Laitilassa esimerkiksi valmistavan opetuksen ryhmien perustamista hidastavana tekijänä. Olemme tunnistaneet tulijoiden joukosta esimerkiksi englannin kielen opettajia, jotka pystyisimme palkkaamaan avustajiksi perustettaviin ryhmiin, mutta ilman hyväksyttyä tilapäisen suojelun statusta henkilöillä ei ole oikeutta työntekoon.

Tilapäistä suojelua saaville olisi saatava kotikunta Suomeen. Voimassa olevan lain mukaan tilapäistä suojelua hakevat ja suojelupäätöksen saaneet eivät saa kotikuntaa Suomesta. Lakia olisi muutettava siten, että henkilöt saisivat kotikunnan, jotta kunnan alueella asuvat ja palveluita käyttävät henkilöt näkyisivät väestömäärässä myös valtionosuuksia laskettaessa.

Katse olisi siirrettävä jo tilapäisen suojelun loppumiseen ja huolehdittava, että mahdollisimman moni nyt saapuneista pakolaisista saa halutessaan pysyvän oleskeluluvan ja työluvan Suomeen. Samassa yhteydessä olisi luonnollista tarkastella koko oleskelu- ja työlupalainsäädäntöä ja luopua vihdoin työvoiman liikkuvuutta ja saatavuutta rajoittavasta tarveharkinnasta.

Koulutuksen tunnustaminen

Maahan saapuneiden pakolaisten osaamisen ja lähtömaan koulutuksen tunnustaminen työmarkkinoilla pitäisi saada nykyistä sujuvammaksi ja myös reilummaksi. On selvää, että tulijoiden joukossa on runsaasti eri alojen ammattilaisia. Heidän tutkintonsa pitäisi saada tunnustettua kelpoisiksi mahdollisimman pienellä vaivalla. Kuntien näkökulmasta tämä tarkoittaa erityisesti opetus- ja hoiva-alojen työtä, mutta laajemmin tarkastellen muitakin aloja.

Esimerkkinä edelleen valmistavan opetuksen ryhmiin palkattavat kokeneet ja pätevät ukrainalaiset opettajat, joiden pätevyyttä ei kuitenkaan tunnisteta ja näin ollen palkkausmalliksi valikoituu kouluavustajan tehtävä. Mielellään palkkaisimme heidät myös varsinaiseen opettajan työhön.

Maatilat, marjatilat ja teollisuus

Osa marjatiloista on jo pystynyt tarjoamaan lyhyitä työjaksoja istutuksen ja muiden sesongin valmistelujen parissa. Kausityö alkaa joustavasti kevään etenemistä riippuen ja sen tarve vaihtelee voimakkaastikin kuukausittain. Osa kausityöstä on sellaista fyysistä voimaa tarvittavaa työtä, jota nyt maahan saapuneet pakolaiset eivät halua tai pysty tekemään. Kausityötä tarvitsevilla tiloilla saattaakin olla edessään voimakas työvoimapula.

Yksi tiloilta esiin noussut huoli on maahan saapuneiden tilojen töissä tarvittavien ajolupien puuttuminen tai soveltuvuus Suomeen.

Valmistavalla teollisuudella on jatkuva tarve työvoimalle. Tarjolla olevia töitä vastaavaa osaamista tulleiden joukossa ei välttämättä ole ja olisikin tärkeää käynnistää nopeasti erilaisia räätälöityjä lyhyitä ammatillisia täydennyskoulutuksia tai oppisopimuskoulutuksia.

Tietojen kulku viranomaisten välillä

Tietojen kulku erityisesti maahanmuuttoviranomaisilta kunnille on selvästi puutteellista. Suuri pakolaisten määrä tarkoittaa merkittävää ja laaja-alaista palvelutarpeen kasvua kunnissa. **Kuntien olisi saatava tieto kunnan alueella majoittuvista tilapäistä suojelua tai turvapaikkaa hakeneista henkilöistä suoraan maahanmuuttoviraston rekisteristä,** jotta kunnat pystyvät suunnittelemaan ja käynnistämään tarvittavia palveluita. Vuoden 2023 alusta tilanne vaikeutuu entisestään, kun hyvinvointialueet aloittavat toimintansa ja peruspalveluiden järjestämisvastuu hajaantuu entisestään useammalle toimijalle.

Lauri Kattelus
kaupunginjohtaja, OTM
Laitilan kaupunki